List 22. **NOVICE** Tečaj XXVI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 27. maja 1868.

Gospodarske stvari.

Kdaj so ljudje prvič začeli zemljišča gnojiti?

(Konec.)

Konec 18. stoletja ste kmetijstvu došli dve važni prikazni. 1761. l. je Walleri (rojak vélikega Linne-a) prvi na svitlo dal kmetijsko kemijo, ktera je pojasnila znanstvo o življenji rastlinskem.

Walleri je bil prvi, ki je rastlino imenoval organično (živo) stvar, ktera ima lastnost, da vsled toplote in vlage srka živež na onem mestu, kjer stojí. Le po kemični preiskavi obstojnih delov te ali une rastline — je rekel — se pozvedeti more, kakošen živež se jej najbolj prileže; gnojilo dobiva rastlina iz zraka, iz zemlje in živalskih stvarí.

1771. leta pa je slavni rastlinoslovec Bonnet najdel razpokline v perji rastlin, in da po teh razpokah dihajo gáz iz sebe.

Mnogo učenih mož je na podlagi teh znajdeb poizvedelo in iznajdlo še marsikaj druzega.

Konec 18. stoletja ni bilo sicer že za gotovo znano, kako se živí rastlina, vendar pot do tega spoznanja se je že pripravljala. Kmetovalcem pa še ni bilo veliko mar za preiskave učenih mož; skušali so vendar umnejše obdelavati zemljo in jo bolje gnojiti, — kako pa dela ta ali uni gnoj na rastline, vsega tega niso vedeli.

Tako so stale rečí v tistem času, ko se je začelo jasniti spoznavanje črne prstí (Humustheorie) noter do časa, ko je Thaer, véliki prestvaritelj kmetijstva, začel razsvitlevati tmine njegove. Thaer je djansko kmetijstvo (praktiko) združeval z znanstvenimi preiskavami prirode (nature) in tako z lučjo znanstva (teorije) svetil v kmetijska dela. Thaer je bil oče črnoprstne teorije. Tudi Burger in drugi so se držali tega nauka, kteri je do 1840. leta vladal v vseh kmetijskih knjigah.

Thaer-ov nauk, na kratko rečeno, obsega le-ta pravila: 1) Črna prst je bistveni del živeža rastlin, 2) od take zemlje, ki se razkrojiti ne dá in ktera se tudi v ognji ne spremeni, rastlina skor nič v-se ne potegne; ta zemlja je le pomoček, da varuje druge stvarí, ki so živež rastlini. 3) Črna prst je bistvo rastlinskega življenja in zraven vode je ona edina, ktera rastlinam v zemlji živež daje.

Čeravno so pozneje preiskave pokazale, da v vsem tem ni nič resničnega, gré vendar Thaeru večna hvala, da je bil prvi, ki je kmetijstvo postavil na znanstveno podlago.

Našemu (19.) stoletju gré hvala, da je razjasnilo rejo rastlin, vrednost zemlje, pepéla in rudninskega gnoja, in tako djanskemu kmetijstvu luč prižgalo, kako se more zemlja rodovitna ohraniti, čedalje rodovitneja narediti, pridelke pomnožiti in zboljšati.

Že okoli 1820. leta so začeli spoznavati razločke med gnojem in gnojem. Iz tega časa izvira nauk, ki je pozneje čedalje bolj obveljal, namreč ta, da vsaka stvar, iz ktere obstojí rastlina, jej je tudi gnoj, — da obstojni deli pepela iz zemlje izvirajo itd.

Boussingault in Sprengel sta začela razruševati Thaerovo črnoprstno teorijo, ktero je slavni Liebig popolnoma podrl s svojo knjigo, ktera je 1840. leta na svitlo prišla pod naslovom: „Kemija obrnjena na kmetijstvo.“ Nasprotovali so sicer nekteri učenjaki Liebigovemu nauku, vendar — če tudi nepopoln — stojí dandanes na čelu kmetijstva.

Glavna pravila Liebigova so:

1. Rastline dobivajo sploh svoj ogljec in gnjilec iz zraka; voda jim daje vodenca; žveplo tacih rastlin, ktere imajo žveplene stvarí v sebi, dohaja jim po žvepleni kislini.

2. Po tem, kakoršna je zemlja, kjer rastejo rastline, dobivajo tudi rastline rudninske snove; te rudninske stvarí se najdejo v pepéli sežganih rastlin in so bile poprej v zemlji.

3. Vsaka rastlina potrebuje za svoj živež fosforove kisline, žveplene kisline, lugastih solí, apna, grenjke zemlje, železa, nektere pa potrebujejo tudi kremenice in klora. Te stvarí so rudninsk živež rastlinam. Podnebni živež jim je ogeljnokislina in pa amonijak.

4. Po žetvi se s poljskimi pridelki zemlji vzamejo obstojni njeni deli; ti zemeljni deli postanejo zdaj obstojni deli rastlin. Pred setvijo jih je imela zemlja, ki jih pa po žetvi nima več.

5. Vsi rastlini potrebni živeži so za-njo enake vrednosti, to je, rastlina hira, če jej manjka le tega ali unega živeža, kterega potrebuje.

6. Živinski gnoj obstojí iz gnijočih rastlinskih in živinskih stvarí, ktere imajo nekoliko zemeljnih delov v sebi. Ako ž njim gnojimo zemljo, damo jej nazaj rudninske stvarí, ktere je zemlji vzela rastlina, in sicer toliko, kolikor smo jej tega gnoja dali.

7. Rudninski deli, iz kterih obstojé rastline, dohajajo jim iz zemlje; če se jej zopet nazaj dadó, ostane zemlja močna; če ne, peša tem bolj, čem več so rastline teh rudninskih stvarí v-se vzele.

8. Kmetovalec naj le to jemlje iz polja, kar dobiva iz zraka, ne pa tega, kar dobiva iz zemlje; to, kar so rastline vzele zemlji, naj zemlji zopet povrne.

9. Tem več zemlja — in posebno gnjilčnega — živeža dobiva iz podnebja (zraka), tem močnejši bode potem tudi rudninski živež, kteri tičí v zemlji.

To so Liebigova pravila, ktera so še dandanes podlaga umnemu kmetijstvu in ktera naj vodijo gospodarja, kadar gnojí polje svoje.

Državne stvari.

Govor gospoda dr. L. Tomana

ob obravnavi kupčijske in colne zaveze med Avstrijo in združenimi nemškimi colnimi deželami

v dunajski zbornici poslancev 11. maja.

Ker so sedanje okoliščine naše zbornice take, da je treba gledati, da se na nobeno reč preveč časa ne obrne, se mi zdi, da ne kaže pričujoče kupčijske zaveze zelo na drobno presojevati. Tudi imamo dan za dnevom toliko mnogoterega dela pred sabo, da skoraj ni mogoče, da bi človek najbolj tehtne rečí mogel pazno in temeljito premišljevati, in si za to potrebnih pomočkov preskrbeti.

Da bom tedaj pričujočo stvar, kolikor je mogoče, na kratko obravnoval, vzamem v roke poročilo odbora, ki je to reč pretresoval; po tem vodilu bodem pretresal: ali je odborovo priporočilo, naj bi to kupčijsko pogodbo sprejeli, tako, da ga zdrava človeška pamet potrdi, ali je tako, da stojí na trdnih nogah neovržljive resnice.

Odbor si prizadeva na začetku in koncu svojih besed dokazati, da avstrijska vlada je morala in da tedaj tudi mi moramo — hočeš nočeš — to kupčijsko zavezo odobriti. To svojo trditev pa naslanja na naslednje razloge.

Odbor pravi najpred: „mi smo imeli kupčijsko zavezo že poprej sklenjeno 11. aprila 1865. leta z nemško colno združbo; potem je nastopila nesrečna prigodba pri Sadovi in pa pražka pogodba mirú storjena 23. avgusta 1866. leta, in v ti zavezi stojí 13. člen, ki pravi, da se hočete obe državi o tem v pogovor podati, kako bi se dalo medsebojno kupčijsko občenje polajšati.“

Odborovo poročilo pravi nadalje, da smo 1865. in 1866. leta s Francozom, Angležem in Lahom kupčijske zaveze skovali in jim obljubili nenavadne dobičke; po aprilski zavezi pa smo dolžni tudi nemški colni združbi vse tiste dobičke nakloniti, ktere bi bili kaki drugi državi po kakošni kupčijski zavezi obljubili.

Iz tega sklepa potem odbor, da mi moramo s Prusijo, ali da drugače rečem, s severno-nemško colno združbo kupčijsko pogodbo storiti, in sklepa nadalje, da moramo ti združbi dati vse tiste dobičke, ktere smo v kupčijskih zavezah Francozu, Angležu in Lahu dovolili.

Pretehtajmo zdaj: ali je resnično tako ali ne? Jez pravim, da ni.

§. 13. praškega mirú pravi, da naša aprilska zaveza 6 mesecev je še veljavna; kadar pa mine teh 6 mesecev, prestane tudi zaveza. Na vprašanje: kakošen bi bil naš stan, ako bi bila aprilska zaveza z nemško colno združbo in posebno s Prusijo nehala? Lahák je odgovor ta, da mi bi bili imeli proste roke; 2. člen aprilske zaveze bi nas ne vezal več, in ne bilo bi nam treba tudi nemški colni združbi brez nasprotnih dobičkov dovoliti vseh tistih polajškov, ktere smo v poslednjih kupčijskih zavezah Francozom, Angležem in Lahom dali. Odborovo besedovanje je toraj dvakrat krivo. Prvič sledí iz tega, kar sem poprej povedal, da ni res, da mi moramo zdaj kupčijsko zavezo z nemško colno združbo skleniti, — in drugič ni res, da mi v ti zavezi nemški colni združbi brez svojega lastnega dobička moramo nakloniti po 2. členu aprilske zaveze vse tiste dobičke, ktere smo angležki, francozki in laški državi dovolili.

Močno me bo veselilo, da mi gospod poročevalec dokaže, da moje sklepovanje ni pravo, in da sem napačno sodil, ko sem rekel, da nam ni treba današnje kupčijske zaveze zidati na aprilsko pogodbo. Saj je vsemu svetu znano, da po pražkem miru je ta aprilska zaveza le začasna postala, in da nam je bilo na voljo dano v 6 mesecih se je znebiti ter z nemško colno združbo storiti novo zavezo, v kteri bi bili imeli prosto voljo drugim državam dane dobičke tudi nemški colni združbi dovoliti ali pa jih odvreči.

Odbor je tedaj na napčnem potu, njegovo stališče ni pravo, če nam pričujočo zavezo priporoča in trdi, da smo v neki sili, po kteri nam ni druzega mogoče, kakor nasvetovano kupčijsko pogodbo sprejeti in da moramo v to dovoliti, kar Prusija in nemška colna združba od nas zahtevate, in to zato, ker smo po 2. členu aprilske pogodbe besedo zastavili, da tudi colni združbi vse dobičke dovolimo, ktere bi znali kdaj francozki, angležki ali laški dovoliti.

Odborovo poročilo v tem obziru naravnost pravi: „Naša misel je ta, da je najpoprej treba povedati, kaj nas sili novo kupčijsko pogodbo narejati.“ Potem pa nadalje tako-le modruje: „Ako ne bi imeli že prejšnje pogodbe z Angležem in drugih takih pogodeb, bi se mogli za-se večih dobičkov nadjati, če bi se bilo tačas, ko je Avstrija prostovoljno kupčijske sisteme lotila, pri colni združbi začelo. Zdaj pa, ko imamo pogodbo z Angleži gotovo, nam pa to ni več mogoče zato, ker nam 2. člen aprilske zaveze to brani.“

Jez pa sem že poprej dokazal, da se na pogodbo 1865. leta sklenjeno ni treba sklicevati, ker bi se je bili lahko znebili in bi bili potem v stanu s colno združbo na novi prosti podlagi se poganjati, ako bi bilo kazalo, da bi to bilo naši izvožnji kaka pomoč in polajšba.

Kakošne dobičke pa nam obeta pričujoča pogodba? Kaj nas neki mora, da jej pritrdimo? Morebiti to, da so v nji zaznamovani tisti dobički, ktere bi imeli tudi Francozom in Angležem dovoliti?

Moja gospôda! nikar ne mislite, da, v misel jemaje kupčijsko pogodbo s Francozom in Angležem, bom zavoljo tega tudi hvalil tisto dobo, ko je bila ustavljena februarska ustava. Kar se tiče kupčijske pogodbe, tudi jez grajam vladno početje onega časa in rečem, da ravno v tem obziru se je po ustavljeni ustavi državi morda največa škoda storila. Morebiti mi kdo poreče: „kar to zadeva, bi jej jez lahko grehe odpustil.“ Al jez pravim, da tako važne, tako pomenljive colne in kupčijske pogodbe brez ljudskih zastopnikov sklepati, jih sklepati brez vsake najmanjše poprejšnje enquete, to je sila, to je preveč, presilno je, da se vsi avstrijski pridelki in izdelki v roke dajo dvema državama, ki ste v tem oziru na veliko visokejši stopinji mimo nas, to je francozki in angležki državi. Jez rečem: to je največi greh, ki ga je vlada storila med ustavljeno februarsko ustavo; to tudi jez očitno priznavam, čeravno sem v druzih obzirih njene namene zagovarjal in branil.

Kaj da francozko-angležka kupčijska pogodba pomeni, to naj vam še enkrat z lastnimi besedami odborovega poročevalca pred očí postavim. On pravi: „Da pa angležka in francozka konkurencija našo domačo obrtnost ravno v najvažniših oddelkih lahko zatare — posebno, če bi hipoma nenaravno varstvo jenjalo, ktero jej iz nadavka izvira, — to je strah, ki ni brez vzroka. Kar pa poročevalec na dalje iz tega sklepa, namreč, da bo naša domača obrtnija že kos se z vspehom meriti z drugimi deželami, ker je to storila tudi obrtnija v deže-

lah colne združbe, to bi bilo le tačas resnično, če bi bila naša domača obrtnija v vseh rečéh tudi ravno v tacih okoliščinah, kakor je bila obrtnija v deželah colne združbe.

Ker pa obrtnijske zadeve, obrtnijske okoliščine in njeni pomočki v Avstriji niso podobni unim v deželah colne združbe, moramo nehoté reči, da se bo avstrijska obrtnja z angležko in francozko meriti zastonj prizadevala, moramo radi ali neradi obstati, da jo bo vsled storjenih kupčijskih pogodeb brž ko ne — zatrla.

Odbor ima prav, če pravi, da so naše razmere vse druge kakor pa francozke in angležke in tudi — nemške. Le pomislite, kakošne strašne davke plačuje avstrijska rudarija v primeri s prusko! Mi plačujemo take davke, da se ne moremo meriti s pruskimi izdelki, če bi tudi ne vem kako visok col na pruske železne izdelke postavljali. Ako bi bile naše dežele z železnicami prepreženе in vožna pota sploh boljša, ako bi bilo mogoče rudo tje djati, kjer je premog, ako bi mi imeli dovolj denarja in bi bila vlada storila, kar so druge vlade storile, to je, da bi bila združevanje bolj pospeševala itd., ako bi bilo vse to ravno drugače kakor je zdaj, potlej bi bil čas in bi nam bilo mogoče svete delati, kako bi se col na ptuje izdelke dal nekoliko ponižati. (Kon. prih.)

Národne stvarí.

O koristi gledišćinih iger.

Govor dr. Lavriča v Ajdovški čitalnici 3. maja.

Gospôda! Najmlajše znanstveno društvo na Slovenskem je ljubljansko dramatično društvo (društvo za gledišćine igre). Odbor priljudno vabi vse Slovence, naj mu pristopijo. Nekteri izmed nas so že pristopili, in drugi, nadjamo se, da ne bodo zaostali. Zatoraj, in ker je dramatika cvet pesništva, in korist njena velika, ne bode odveč, ako v tej slavni skupščini na kratko pretresem vprašanje: kaj je dramatika, kakošna je korist njena in korist gledišč sploh?

Pesniki opevajo v svojih pesmih mnogovrstne rečí po raznovrstnem načinu, in morajo jemati te predmete ali iz vidnega sveta krog sebe, ali pa iz svojega notranjega življenja, iz globine srca. — In zares, če pregledamo poezije raznih narodov, vidimo, da opevajo pesniki vse krasne prikazni, vse kar je mikavnega in veličastnega v naravi, tako milo prijazno spomlad, nježne cvetlice, veličansko zvezdato nebo, z zlatom opasano zoro itd. — Kdor pa vse to ogledava, v tem se zbujajo žlahni in nježni čuti, tedaj razvijajo pesniki tudi te, in vpletaje jih v poprej omenjene razprave oživljajo še bolj te predmete.

Če pa pesnik na tanko preišče sebe in druge in človeško bistvo sploh, vidi, da človeka vodijo um in razni čuti žlahni, nježni ali pa nizki, in da ga zapeljavajo grozne strasti; dalje vidi, da ljudje izvrševajo raznovrstna djanja, ktera prekosavajo navadno življenje, ker nam kažejo nekterih ljudí blagodušnost in visokost, ali pa hudobijo in spridenost drugih. Vsi ti razni občutki, te strasti, ta mnogovrstna djanja so pa bila in so vzrok pripovedkam, popisom in drugim razpravam v pesniški obliki.

Ker pa je ljubezen najbolj nježni občutek, ki pa v srcu nekterih ljudí kot divja strast razsaja, in ker skor človeka ni, da ni občutil radosti ali pa grenkote ljubezni, zato ga tudi ni predmeta, ki bi bil pesnikom, mladim bralcem in deklamatorjem ljubši od njega. — Zato opevajo pesniki prav radi srečno ljubezen in pravijo, da je rajski čut.

Drugi talenti se upajo pretresovati tudi nadzemeljske rečí, povzdigujejo svoj duh nad zvezde, in nam predstavljajo visoke te rečí v krasnih vêrzih.

To so, gospôda, razne pesmi, ktere pesniki razdeljujejo v epične in lirične.

Glavna lastnost, ki se zahteva od vsakovrstnih pesem, je lepota; pravi pesnik nam mora predstaviti lepih vidéjev v krasni obliki.

V daljem razvoju pesništva so posebno obdarovani talenti poskušali, važne ali saj mikavne dogodke človeškega življenja bodi-si v palačah visoke gospôde ali v kočicah prostega ljudstva zlagati tako, da nam predstavljajo osebe in djanja njihova v živih razgovorih tako, kakor da bi se vse to godilo pred našimi očmí. — In to je dramatično pesništvo. Pravi dramatiški pesnik je tedaj ta, kdor življenje človeško temeljito pozná, in nam v živih razgovorih in djanjih estetično predočava dogodke, kteri so se res zgodili, ali ktere si je izmislil, pa so vsaj taki, da bi se bili lahko pripetili.

Dramatiško pesništvo obsega tedaj vse življenje, vse čute, vse strasti, vse kar je dobro in hudo. Po pravici je tedaj rekel slaven pesnik, da „gledišćin oder svet pomeni.“

Ta pesnik mora vrh tega, rekel bi, zatajiti samega sebe in predočavati nam osebe in značaje, da-si tudi so popolnoma nasprotni njegovemu duhu, njegovemu značaju. Zatoraj je dramatiško pesništvo najtežja umetnost in se najkasneje prikaže v razvoju pesništva; al ono tudi najbolj dopada, in živo nas gane, zlasti, če nam žive osebe — gledišćini umetniki — predstavljajo dramatiška dela v gledišćih.

Gospôda! Te kratke besede že kažejo, da veliko koristijo dramatiška dela in gledišča sploh; al lahko je dokazati to še tehtneje.

Vsak namreč vé, da človeka za življenje odgojeva le življenje, in da so nam lastne skušnje pa skušnje, ki jih vidimo na drugih, najbolja učilnica za življenje. — Ako je pa to res, mora vse to dosledno veljati tudi o dramatiškem pesništvu in o gledišćih, kajti dramatika je, kakor smo se prepričali, predstava življenja.

Bralec posebno pa poslušalec v gledišćih (teatrih) vidi, kako da se harmonično razvija kak dogodek in boj med dobrim in hudim; on vidi vzroke in nasledke vsacega djanja. To se mu močno vtisne v dušo, zato je gotovo podučljivo. Človek se tako uči ljubiti, kar je dobro, in sovražiti, kar je slabo brez lastnih grenkih skušenj. — Ker pa dramatiška dela močno ginijo srca poslušalcev in bralcev, zato se oni ob enem žlahno zabavljajo v gledišćih. Po takem so gledišča prave odgojilnice, in ako se v njih predstavljajo veseloigre, tudi so kratkočasnice. — Ob enem kažejo, na kakošni stopinji omike da stojí narod.

Nekteri nasprotujejo sicer dramatiškemu pesništvu in posebno gledišćem, češ, da se preveč hudobnega sliši in vidi na gledišćinih deskah, da pesniki vpletajo preradi zaljubljenih rečí v svoja dramatiška dela, in da to kvari ljudí, posebno mladino. Na to bi jez rekel le to: Res je, da so nektere igre take, da žalijo nravo in so strup mladeži, druge, ki zaničujejo to, kar je človeku sveto; al to so le izjeme (žalibog! iz velicih francozkih in nemških gledišč prenesene!), zavoljo izjeme pa ne gre obsoditi celote. Na svetu je dovolj hudega, še več pa ljubezni; zategadel ni drugače, da se to vidi tudi v gledišćih, ktera so ogledalo pravega in človeškega življenja. Naša sodba o gledišćinih igrah ne sme tedaj biti enostranska, prenapeta na nobeno stran. Krivo se dá rabiti vsaka, tudi najboljša reč in najvisokejša misel. Take krive rabe nesramnih in ostudnih gledišćinih iger pa ne zagovarjam, in če tudi ne rečem,

da vsak človek mora gledišče obiskavati, pa vendar s pošteno vestjó trdim to, da dobre gledišćine igre so velike pripomočnice človeški omiki; one tudi v nas gojijo in zbujajo čut do vsega, kar je krasno.

H koncu dovolite mi, da omenim še drugo korist. Vsak dramatišk pesnik mora izvrstno znati svoj jezik, in zares razgrinjajo ti pisatelji v takih delih celo lepoto jezika svojega. To je gotovo bralcu in poslušalcu zanimivo in poučljivo, in posebno nam Slovencem je neprecenljiva dobrota, kajti prav redkoma slišimo ravno mi Slovenci prav dobro, čisto in slovniško govoriti materni svoj jezik.

Dramatiško društvo nam ponuja po tem takem le pomoč za višo omiko našo; ono hoče skrbeti, da tudi mi Slovenci slišimo lepoglasno našo besedo na javnem odru. — Kdo ne bi tedaj podpiral takega društva? Pristopimo mu tedaj, in pristopivši kažimo, da je tudi nam mar za to, kar je dobro in krasno, da nam je mar za naroda omiko in čast.

Jezikoslovne stvari.

O slovenskem slovniškem imenstvu.

Lani je bil učinjen poskus, povabiti slovenske slovničarje poprek naše učenjake baveče se jezikoslovstvom, da bi se bili o učilniških počitnicah sešli na pogovor o slovenskem slovniškem imenstvu, — toda bratovski klic ostal je glas vpijočega v pustinji kljubu pregovoru: kar prihaja iz srca, prime se srca. Taka nemarnost in mlačnost ste krivi, da pisatelji, pisoči slovniške reči rabijo razno imenstvo; nekterim godi latinsko, drugim sicer slovensko, pa ne povse pravilno, tretjim pomešano, četrti rabeči kake slovenske besede pristavljajo vklenene latinske, za koga? Mar za učenjake? — sram bodi vsakega, kteremu je treba takega pripreža. Ali za prostega Slovenca? — kaj njega briga aktiv, passiv, particip, evfoničen, prejerirani vokal, participialna konstrukcija, nominativ, hiatus in polne tolige takih nepotrebnih in grdih tujek, kterimi se motijo in nadlegujejo srednje in niže vrste bralci. Kdor hoče o slovnici pisati, naj se prvlje do jedra nauči slovenskega besedstva. Latinskimi imeni sem in tam metati, je res lehko vsakemu, kteri je preglodal kakih osmero hlač v latinskih učilnicah; a nekoliko druga je lepo v čisti slovenščini pisati.

Zastran slovniškega nazivja je moja misel ta: Slovniško imenstvo se mora skladati, to je, isto biti počenši od prvega razreda ljudske učilnice do najvišega mesta, kjer se naš ali tuj jezik uči v domači besedi. Stoji li to, nijen razumnik ne bode zahteval, da bi selske učence v ljudskih učilnicah trapili latinskimi besedami, čemur gotovo ne pritrdi nikako umno učilo. Zlata enakost v tem se najleže postiže v skupščini dotičnih sposobnjakov. Še enkrat bodemo prijazno klicali.

Gosp. P. L. trdi v 9. listu „Novic“, da se glagolski samostavi izvajajo iz deležja, ne iz glagolskega debla; išče razjasniti, kje se ima pisati **v** v samostavih izvedenih na **ec**, in zagovarja mnenje, da se jih mnogo izvaja iz deležja min. delavnega I., kar ne drži. Primet tega deležja je vъ in vъši, prvi za moški in srednji spol v imenovalniku, drugi za ženski in vse kose sklone: da-vъ, da-vъši, dvojnik: da-vъša; konča li se glagolska osnova na soglas, izpahne se **v** vsled glasovnih zakonov: rek-ъ, rek-ъši izrek-vъ, irek-vъši. Ta **v** nikakor ni le zarad blagoglasja, marveč biten je in prvonačelen, ker poresnjuje tudi to, da je iz njega nastal **l** v deležji min. del. II. za vse tri spole: da-lъ, la, o; zastran opuščenega **š** primeri: stareji, stareja, stareje. Isto trdi litv. oblika: „esmi buvęš“ za moški, in „buvusi“ za ženski spol; **v** je mnogokrat **l**; svoboda = sloboda; država = držela = dežela; veno = lohn; lag = got. vangs itd. (Cafov v „Zorji jugoslavenski“ 1853.). Da je veleučeni Bopp čital Oroslavov sestavek „O glagolih“, ne bi se toliko bil mučil v točki 628. in 822. „Vergleichende Grammatik“ z razklado te prikazni misle, da je ta lъ se prerodil iz tъ kakor primeta deležja min. trpnega po sredniku **d**; slavni jezikoslovec Schleicher si tega ozla tudi ne more razplesti. — Pri glagolih četrte vrste dela se to deležje na dvoji način, namreč na ъ in na vъ, to je ans in vans, tedaj: hvalь iz hvali-ъ = hvaljъ = hvalь, in pa hvali-vъ. Pri tej priliki je opaziti, da zbog jъ = ь nastopi delavnost glasovnih zakonov, tedaj iz vozi-, kosi-, sodi-, jezdi-, sveti-, mlati-, lovi-, drobi-, kupi-, lomi- prihaja: vožь, košь, soždь (novosl. soj), ježdь (novosl. jež), sveštь, mlaštь (nsl. sveć, mlać), lovlь, droblь, kupiь, lomlь, doslednje bi se morali glasiti samostavi od tod na **ec** izvedeni: vožec, košec, sojec, ježec, svečec, mlačec, lovljec, drobljec, kupljec, lomljec, česar nam ne ponuja ne slovenščina, ne nijeno drugo narečje slovansko, nego le čiste oblike: vozec, kosec, sodec itd. Podrta je dakle omenjena trditev. Glagol zabiti = za-by-ti nima nikakega opravila v četrti vrsti; njegovo deležje min. del. I. je samo: zabiv-vši in nikakor inači, kar je treba znati vsakemu Slovencu srednje omike, toliko več slovničarjem. Grabljevec se brez dvombe opira na grablje. — Pisavi: bravec, pisavec, svetovavec — stojí nasproti čisti izgovor v ljutomerski in haloški okolici: tkalec, prisegalec, hrtalec, dulec, omrsalec, nadalje srbski: prosilac, vladalac, pilac, nosilac, igralac, sjecalica; poljski: dostikalny, doświadczolny, domacalny, dobywalny, tedaj iz deležja minovnikovega del. II.

Sicer je znano, da je **v** dostikrat **l** v slovenščini, ni tedaj velikanska pogreška, ako se včasih ta za onega postavi v dvomljivih primerih, vendar je treba ozir jemati na druga slovenska narečja, ktera često temo razženo; samo skrbeti nam je, da bodemo inači krasno in brezpežno slovenski pisali, kar se redko godí.

R. B.

Dopisi.

Iz Prage. *(O svečanosti 16. maja na dalje.)* Le na kratko je bilo našemu poslednjemu listu mogoče opisati sijajno slovesnost, ki jo je ob položbi temeljnega kamna za národno gledišče doživela zlata Praga. Naj tedaj dodamo danes, kar nam v sredo ni bilo mogoče, da tudi naši bralci zvejo, zakaj da 16. maj ostane na veke sè zlatimi pismenkami zapisan v zgodovinskih knjigah naroda českega in vzajemnosti slovanske. Ako se snide blizo 250.000 ljudí naroda, med tem iz vseh dežel in držav svetá, kjer se govorí jezik slovenski, — ako doide do 500 telegramov od posamesnih oséb, društev itd., ki niso mogle osebno se udeležiti vélikega dné — priče je to dosti o veliki pomembi tega dneva. Ako vam, dragi čitatelji, povemo še to, da so vsi nemškutarski in zlasti dunajski „liberalni“ časniki bljuvali toliko jeze in srda na to svečanost, kakor Vesuv in Aetna bljujeta lave v okolico svojo, lahko si sami mislite pomembo te svečanosti ne le za narod českí sam, temuč za vse slovanske narode cesarstva avstrijskega in kraljestva ogerskega. — Ne bomo pa se danes mudili s popisom vnanjega lišpa te svečanosti, ki je bil tak, da ga pero težko popiše, slikar težko naobrazi. Obrnemo se tedaj le do čutja, ki so ga v navdušenih govorih razodevala srca slovanska o tej veličastni priliki. Ti govori bili so cvet sijajnosti da-

našnje. Prvo mesto gré slovesnemu govoru, ki je dr. Šladkovsky, eden izmed voditeljev českega naroda, imel vpričo tisočerne množice pod milim nebom, predno se je vzidal temeljni kamen. „Raduj se — je začel izvrstni govornik — raduj se dolgo potrto srce česko; raduj se srce bratov naših Slovanov! Zarija nadepolnega dneva je napočila; narod naš zbudil se je v novo djansko življenje.“ Potem pozdravlja pričujoče, kteri vsi so sinovi ene matere Slave. Še ni preteklo 25 let, kar je bila navada, da so naš narod pokladali k mrtvim — al glejte! kako slavno stojimo danes po učenih možakih, ki jih čisla ves omikani svet. Omika zagotavlja nam prihodnost; omika je naše gêslo, omika je gêslo milijonov in milijonov naših slovanskih bratov in sester, ki jih danes ni tukaj; omika je podlaga narodnega življenja. Prva stopinja do nje so bile národne šole, ktere mladino rešijo sužtva tujega jezika. Druga neobhodna podlaga razvitku národnega življenja je, kakor pri vseh narodih tako tudi pri nas — gledišče. Ni ga omikanega naroda na celem svetu, ki ne bi imel gledišča. Brez gledišča ni mogoča popolna omika. Že Grki, najbolj omikani narod starodavnega sveta, so čislali gledišče tako, da so gledišča stavili blizo tempeljnov svojih božanstev. Po gledišćinih igrah sprejema ljudstvo omiko na prijetni in kratkočasni poti. Mi na Českem smo imeli čase, ko je bil materni naš jezik pregnan iz uradnij, iz šol in še celó iz cerkve — ohranilo se ga je nekoliko le v — domačih gledišćih, ki so bila edino zavetje narodovemu življenju. Čez 200 let je narod po svoji lastni moči iz groba vstal — danes pokladamo temeljni kamen narodnemu gledišću svojemu! — V obširnem govoru se je govornik spustil v zgodovino naroda českega, ki živí na Českem, Moravskem in Šlezkem itd. itd. in kliče naposled možake na mesto, ki bojo s kladvom utrdili temeljni kamen narodnemu gledišću. Bilo je v to izbranih 25 slavnih rodoljubov, in med njimi prvi „oče“ Palacky. Vsak je s svojo prislovico potrkal na kamen, in vsacemu je odzdravljalo na tisoče slava-klicev. — Drugi dan je bil slovesni obed, pri kterem je bilo pričujočih nad 400 gostov. Prvi sedež je imel dr. Palacky, njemu na desni je sedel grof Clam-Martinic, na levo grof Jan. Harah itd. Pomenljive so bile med obedom napitnice. Prvo je Palacky napil mirnemu pa neprenehanemu napredku českega naroda na poti omike. Dovolite mi, gospôda — tako je začel slavni starček napitnico svojo — da jaz, eden najstarejših delavcev na polji narodnem, obrnem pazljivost Vašo na pretekla, a ne davna leta, in jih primerjam z današnjim časom. Ko sem pred 40 leti prišel v Prago, bilo je nas rodoljubov še tako malo, da, ko bi se bili zbrali v eni hišici, in bi se bila streha njena podrla, pokopala bi bila ves narod češki. Včerajšnji dan pa je pokazal, da dandanes bi ena streha ne bila zadosti, danes bi se moralo že celo nebó razrušiti, da bi nas vse pokopalo, al pokopalo bi tudi z nami vred sovražnike naše! Gromoviti slava-klici so odgovarjali tem besedam kakor vsemu govoru „očeta“ českega. — Drugo napitnico je junaški branitelj prava českega dr. Rieger posvetil „kroni sv. Vaclava“, v daljem govoru povdarjaje zgodovinsko državno pravo in skupnost Češke in Moravske, in milo se oziraje na Slovakijo, kjer tudi biva češki narod. Slava-klici brez konca in kraja so doneli tej napitnici. In tako je napitnica sledila za napitnico: češka, ruska, hrvaška, srbska, rusinska, slovenska itd. V imenu Slovencev je dr. Vošnjak, deželni poslanec štajarski, napil narodu česko-slovanskemu, prvemu vojniku slovanske ideje, in njegovim voditeljem. Dr. Vošnjak je s kratkimi a temeljitimi črticami opisal težavni stan Slovencev, ki so bdani od treh strani od ptujih, njim neprijateljskih narodov. Češki narod pa jim kaže, pogumno zahtevati svoje pravice. Češki narod je kakor Mojzes udaril v trdo skalo in iz skale je pervrel čisti vir bratovske ljubezni in vzajemnosti, ki raste in se širi čedalje bolj nam na radost a na strah neprijateljev naših. — Tudi Vošnjakov govor je bil navdušeno sprejet. In tako je sledilo še več govorov, kterih priobčiti nam prostor ne dopušča. Vsi pa so povdarjali pravično reč Slovanov, ljubezen bratovsko, vzajemnost duševno.

Iz Istre 17. maja. — Berite!! Kopar, ognjišče talijanske kulture v Istri, je danes praznično oblečen. Danes se je razvedrilo lice Italijanom; vse se radostno smeja i veselo poskakuje. Zakaj? Morda se je dogodilo kaj posebno važnega i zveličavnega pri sorodnih jim bratih preko jadranskega morja? Ne, nego iz Dunaja jim je došla vesela vest, hladilno mazilo razpaljenim njihovim srcem. Ministerstvo nauka je na podlagi §. 19. temeljnih državnih postav zaukazalo: da edini jezik italijanski ima biti zanaprej edini gospodar na koparski, edini popolni gimnaziji v Istri. Nemščina i slovanščina ste iztisnjeni. Da se je iztisnula nemščina, to je pravo, ker v Istri rojenih Nemcev nije. Ne čudimo se tedaj temu, ker to je naravno i pravično. Ali čuditi se moramo, da §. 19. pahniv ptujca skozi vrata, nije rekel nam isterskim Slovanom, nam domačinom: „uboge sirote, ki čakate že toliko let na vratih kakor goli berači, stopite zdaj v hišo; v njej je zdaj dosti prostora tudi za vas.“ O paragraf, paragraf temeljnih državnih postav, kako žalostno se ilustriraš!! Mi isterski Slovani (nas je 190.000, a Italijanov je samo 55.000) smo ostali kakor poprej goli berači s prazno mavho, naši sosedje Italijani imajo pa vsega na kupe, njim se daje vse, tudi to, česar se sami nadjali niso. Morda so isterski Italijani bolj zaslužni podaniki avstrijski kakor mi isterski Slovani? Ali ne plačamo mi več davka, kakor Italijani? Naši sinovi, ko se izšolajo, ostanejo domá verni službenici cesarjevi, Italijani pa, ko svršijo 8. razred, gredo večidel v Padovo, da se oslobodé vojaščine ali zavolj drugih srčnih nagibov ter se v Avstrijo več ne povrnejo. Kdo ima tedaj za državo veče zasluge? I vendar, ostali smo lačni, prazni, enaki Nemcem, kterih v Istri nije! Na domači gimnaziji se mora slovenski učiti samo rojen Slovan? a talijanski jezik, ki ga v deželi govori manjšina, se mora učiti vsakdo?! — Al rekli mi bote: v koparski gimnaziji mora vendar biti mnogo rojenih Slovanov? Da! mnogo bi jih moralo biti; al čudo golemo! skušnjavec jih o pravem času tako preveri, da se skor vsi vpišejo za rojene Italijane. V vseh 8 razredih je samo 10 poštenih Slovanov, i še ti se pitajo, kakor se pita tudi njih učenik, s pogrdno besedo „schiavo“ (suženj), tako, da so mnogi prisiljeni prestopiti v tabor odpadnikov na žalost i sramoto domovini a na veliko škodo državi. Žalostna ali resnična podoba! — Rekel bo kdo: zakaj se ne ganete, zakaj ne prosite, da vlada vidi vaše rane? Mi prosimo; poslali smo meseca aprila mnogo prošenj slovenskim poslancem državnega zbora (samo iz koparskega okraja jih je romalo 12 na Dunaj). Prosili smo za malo stvar, za primerno i pravično mestice v isterskih gimnazijah; al do zdaj ne znamo, kako je s poslanimi prošnjami. Znamo le to, da, opiraje se na §. 19. smo se nadjali oživljajočega solnca, al pokrila nas je debela megla! O izveličavni paragraf, mi istrski Slovani ti pošljemo s potrtim srcem zadnji — Eljen! —

Iz Reke — se piše „Domovini“: Slavjanom ne cvetó cvetlice; Magjarom odpada cvet brez sadú. — Prekanjeno ljudstvo pričakuje zastonj obljubljenega raja; namesto tega jim doklada občinsko glavarstvo novih davkov! Čudna je vendar stalnost Magjaronov! — Lani so na vse grlo vpili, da po združenji z zveličavno „Un-

gerijo" padejo davki na polovico, a letos se ravno tisti poganjajo še za povišek! — se vé, ker so blagajno do zadnje kapljice pomolzli. — Kakor v obče peša tudi tukaj trgovina — duša našega mesta; — a posebno, ker nimamo še železnic, hira od dne do dne trgovina, obrtnost in sploh vse blagostanje. Železnice se sicer marljivo merijo, kar Rečane zeló malo zanima, ker so že do vrh glave siti puhlih obljub. Za koliko bi pa Reka oživela z železnicami, to je jasno kot beli dan, če pomislimo, da Ljubljana in druga mesta ob južni železnici so na Reko gredé za 6 milj bliže morja nego na Trst; a žitnica — Banat — pa še bliže. Tudi ima Reka od vseh avstrijanskih mest največ brodov, ki služijo k večemu tujim narodom, bi pa potem segali domači kupčiji pod pazduho.

Iz Gorice. — 14. do 16. dne t. m. je bila tudi v našem listu oznanjena razstava. Po popisu „Domovine" je razstava obsegala dva razdelka: 1. cvetlice, 2. zelenino. V prvem razdelku se je vdeležilo 10 razstavcev; razstavljenih rečí je bilo 254. Razun 2 cvetličarjev iz Trsta (Wiener in Maron) so bile razstavljene najlepše cvetlice in najbolj obrajtane rastline iz vseh imenitnih cvetlinjakov in rastlinjakov goriških. Slavni vrtnarji Vilh. in Hektorja Ritter-jev, Seiler-jev, grof Coronini-ev, sloveča diletanta dr. Marović in duhoven g. Zoratti itd. so spravili ves najkrasnejši kinč svojih vrtov v razstavo. Razpoložene so bile cvetlice in eksotične rastline tako umetno in okusno, da se osupnjeni ogledovalec ni mogel krasoti načuditi. Ne le v veliki dvorani je bil vsak pripravni prostor založen, temveč še 2 veliki in 2 manji sobi so bile polne izbranih Florinih darov. — V 2. razdelek — za zelenino — je poslalo svoje pomladanske pridelke 25 razložnikov; vseh razstavljenih rečí je bilo 121. Razložnikov je 7 iz mesta, 11 iz bližnje okolice, 2 iz Sežane, 1 iz Karmina, 1 iz Gradišča, 1 iz Ronk, 1 iz Poreškega okraja. Darila ali pohvalo so dobili v tem razdelku te-le razstavci: Veliko sreberno medalijo: bratje bar. Formentini za mnoge tačasne pridelke pod milim nebom zrastle. — Sreberne medalje: 1. g. Fr. Fischer (g. Vilj. Ritterjev vrtnar) za jagode in izvrstno zelenino; 2. za nenavadno velike artičoke iz porečkega okraja (Orsera) kmetijska družba porečka; 3. g. Dottori iz Ronk za dobro ohranjeno sadje; 4. za velikanske špargeljne grof Valentinis iz Tržiča (Monfalkona). — Bronaste medalje: 1. za limone g. Strobel v Moraru; 2. za zelenino Mayer (vrtnar, grofa Fr. Coronini-a); 3. za špargeljne, fižol in jagode g. Pečenko v Sežani; 4. za posušeno in presno shranjeno sadje g. Pahor v Medani; 5. za grah g. Maccari iz Lah; 6. za fižol in artičoke g. Benardelli iz Gradišča; 7. za zelenino in sočivje g. Ganz v Dornbergu; 8. za limone g. Bartolommei iz Solkana. — Državna in privatna darila: 1. za korun Martelanec iz Št. Andreža; 2. za špargeljne J. Lutman iz Št. Andreža; 3. za črešnje in krompir g. Furlani iz Prvačine (2 priv. daril.); 4. za zelenino in strd zavod gluhonemov v Gorici (1 državno darilo in 1 priv.) — Počastno omembo: 1. za povrtnino Eder (vrtnar g. Hekt. Ritterja); 2. za špargeljne Ant. Marušić iz Št. Andreža; 3. za presne hruške Delena iz Sežane; 4. za zelenino Jož. Nanut, župan iz Št. Andreža; 5. za dobro ohranjeno grozdje in kostanje gospá Repičevka (iz Brd).

Iz Gradiške. — Iz jetnišnice tukajšnje je bilo izpuščenih vsled pomiloščenja cesarjevega o porodu presvitle cesarice 21 jetnikov. — Te dni so začeli uganjati ondašnji jetniki mnogotere nerodnosti in pokoj motiti. Državni pravdnik dr. Defacis iz Gorice, kteri je jetnišnični nadzornik, je s svojim uplivom veliko pripomogel, da se je nepokoj ulegel. Trebalo je pa tudi ostrih naredeb in kazni.

Iz Ajdovščine. — 3. dne t. m. smo imeli v naši čitalnici prav lepo „besedo." Vsem gostom se zahvaljujemo srčno in še posebno ipavskim pevcem, ki so se združili z nekterimi Ajdovci pod vodstvom g. Goršič-a, kteri izvrstno vodi pevski zbor. Krasni gospodičini Hedviki Bjankovi smo prehvaležni, da je dvakrat kaj dobro svirala na glasovirji in tako zdatno podpirala „besedo" našo. — Gosp. Ambrožič iz Trga je pesem: „Pevčevo kletev", ki je težka deklamacija, lepo izpeljal; hvala mu tedaj za podporo. Naš gospod notar dr. Olivo je pa izvrstno pel samospev iz talijanske opere Ernanijeve „Infelice" v slovenskem tekstu. Njegov glas bariton je vrlo mil in krepak, pa peva tudi tako čutljivo, da ga živo prosimo, naj nas večkrat razveselí sè svojim petjem; tako prosimo pa tudi vse druge, ki so nas pri zadnji besedi tako lepo podpirali. S zedinjenimi močmí moremo še večkrat kaj izvrstnega pokazati narodu našemu na čast. — Naš velecenjeni predsednik gosp. dr. Lavrič je govoril sledeči govor o koristi dramatike.*)

Iz Ljutomera. — Naša čitalnica dade v svojih prostorijah v nedeljo 7. junija zabavo, h kteri se vsi člani s tem uljudno vabijo, ker povabila na posamezne člane se ne bodo razpošiljala. — Program zabavni je: 1) igra „Filozof", 2) petje čitalniškega pevskega zbora, 3) igra „Ultra", 4) ples. — Začetek ob 8. zvečer. Nečlani plačajo vstopnino za 1. prostor 60 kr., za 2. prostor 40 kr.

Odbor.

Iz Senožeč 24. maja. — ? — Čakali smo dolgo, da nam tržaški „Primorec" obljubljenih otrobov prinese, kakor jih dopisnik iz Senožeč v številki 9. po prirojeni svoji navadi veže, da si vrv napravi za splezanje v tako visočino, da sam ne vé kako. Prav nič nam tedaj ni po volji to, da ne prinese, kar je obljubil, kajti spisi njegovi nas zarad istinosti (?) in posebno še takrat mikajo, kadar dopisniku kak „civedant" župan še kaj posebnega za ta posel v možgane vtepe. Iz kakega tabora da je naš dopisnik, kaže to, da govorí od nekega čivkanja o senožeških dopisih iz Pivke v 1. listu „Novic" l. l. Čeravno smo pri poldanjem solncu v prvih listih „Novic" letošnjega in lanskega leta onega čivkanja iskali, vendar ne najdemo nikodar njegovih otrobov. Tudi nemško prislovico: „von — mehr" mu je kdo priložno v zmešane možgani zabil. — Pisatelj v svoji zagrizenosti pravi, da „se tukaj opovira marsičemu, kar bi občnokoristno in našemu napredku i blagosti koristno bilo." Brate! kamo gledaš, da vendar ne vidiš skrbí do napredka in blagra v našem trgu pod sedanjim županstvom, ktero se še le komaj 20 mesecev na svoji ladiji ziblje. Ali ne vidiš novih poljskih in gozdnih cest, kako so pripravne umnemu kmetijstvu? — ne vidiš lepih cest in ulic po trgu, ktere vse so pod prejšnjim županstvom tako bile, da so celó koze težko po njih plezale? Ali ne vidiš tiste podrtine v sredi trga, kakošna je bila, in kaka je sedaj olepšana z lepimi rajdami čvrsto rastočih orehov, kteri obiskovalcem 8 novih sejmov hladno senco obetajo. Tedaj, brate! 8 novih sejmov je sedanje županstvo tudi pridobilo, prejšnja županija pa ni mogla z „rekurzom" vale do ministerstva še dveh pridobiti. Kaj ne hodiš v farno cerkev, da bi tudi tamo videl notri, zunaj in okoli cerkve, kako se je vse na lepše prestrojilo. Dragi! ali ti ni znano, da se turnska ura za farno cerkev za 500 gold. na Dolenskem dela, in stari zvon v Ljubljani preliva, kteri je leta 1852. iz Ljubljane zarad zgolj copernije med dvema novima nazaj pripeljan bil. Ali ti ni mar, da bi šel ogledat naših gozdov, ako umeš kaj v

*) Govor ta nahajajo bralci naši na 173. strani današnjega lista. Vred.

gozdnarstvu, da bi tamo tudi napredek zapazil, primerjaje to, kar je zdaj, z onim, kar je bilo pod prejšnjim županstvom? Ali nisi ud družbe sv. Mohorja, da bi tudi tamo zapazil 40 lanskih udov tukajšnjih, in letos jih nič manj ne bode. Brate! tudi to ni tvoji zagrizenosti znano, da leží načrt pri sl. škofijstvu v Ljubljani na rešilo za zidanje nove šole sè 4 razredi, ktere smo kot riba vode potrebni. In tako ti lahko še na kupe predmetov naštejemo, kteri se edino na napredek in blagost tržanov pred tvojimi očmí snujejo in izpeljujejo. Še celó neko narodno društvo se skor pod tvojim oknom snuje; kaj tudi to ti ni znano? Brate! je li imaš očí, a ne vidiš? — ušesa, a ne slišiš? Da bi srce imel za narodni napredek in blagor vseh faranov — tega pa še od tebe ne zahtevamo. — Čudna nam je tudi tvoja pripovedka, da se bo po višem dovoljenji od kneza Porcia neka grajščina tukaj prodala. Po vsem tem bi tvoj podpis gotovo pristojil, ako bi bil h črki O. pritaknil še nekoliko črk.

Iz Ljubljane. — Ko je kmetijska družba poprej že gospoda ministra kmetijstva prosila za to, naj pripomore, da živinska sol še ostane na prodaj, se je obrnila zdaj še do sl. zbornice gospôske dunajskega državnega zbora, naj na prid živinoreji in kmetijstvu sklene, da ostane živinska sol, ali če to ne gré, da se cena kuhinjske solí zniža tako, da se cent dobiva po 3 ali k večemu po 4 gold., da bode tako saj premožnejšim kmetovalcem mogoče, dajati solí živini, ki je je zdaj že vajena.

— Govorí se, da se ima brž sklicati 500 naših dopustincev (urlavbarjev), da se vadijo novih pušek (iglenk) in da do meseca septembra se imajo sklicati vsi dopustinci da se iglenke popolnoma privadijo.

— Hranilnica (šparkasa) je v velikem zboru 19. dne t. m. sklenila, da namesti 4 in pol gold. od sto bode od 1. julija naprej plačevala le po 4 od sto. To bode najbolj občutljiv udarec takim, ki imajo le kaj malega imetka shranjenega v hranilnici in jim bridko dé vsak tudi majhen odbitek. Ker naša dobro znana „družba na pomoč obrtnikom in rokodelcem“ (Aushilfskasseverein) pri nji shranjenemu denarju daje obresti (činža) po 4 in pol od sto gold., bode se gotovo marsikdo obrnil s prihranjenim denarjem do nje, kjer je varno spravljen in z večim činžem nadarjen.

— V okolici Trebuški v kantonu črnomaljskem je 10. dne t. m. toča polje in vinograde skor popolnoma vničila. Škoda se je cenila, da se nesrečnim gospodarjem davek odpiše.

— *(Izgred Sokolov.)* Društvo „Sokol“, ktero si je v kratkem času svojega življenja pridobilo že mnogo prijateljev, je napravilo prvi izgred 21. dne t. m. v okolico ljubljansko. Na vse zgodaj so se začeli zbirati družbeniki „Sokola“ v svoji lični obleki, ktera sovražnikom vsega, kar Slovan učini, se ve da tudi ni všeč. Pa ne le Sokoli so se zbirali na sokolišču, ampak tudi mnogo ljudstva je privrelo tje, da bi videlo „Sokola“ in slišalo godbo, ktera se je po sklepu odborovem poklicala iz Postojne. Marsikteri naših neprijateljev je bil ob veselje, ktero mu je bilo napravilo naznanilo, da „Sokol“ ne dobí godbe vojaške. — Ko staroste-namestnik s krepkim „Na zdravje“ dojde na sokolišče in imenuje reditelje, vstopi se v vrsto nad 60 Sokolcev in hajd z godbo na čelu proti Šiški. Bralo se je vsacemu na obrazu, da mu je ponos biti Sokol, in da mu je skrb le za čast društva. Brzo stopaje po cesti, ktere ni bilo treba kropiti, dospe do Žiberta, Vodnikove rojstne hiše. Tù se ustavi godba, da spustí Sokole naprej in se sama vrne v mesto in pride popoldne Sokolcem naproti na Vič. V prav lepem redu je došlo društvo veselo prepevaje, spremljano tudi od nekoliko prijateljev po zelenih tratah in podnožji goric v dolino proti Hruševemu. Povsod je bilo srčno sprejeto. Že v zgornji Šiški ga je pozdravljal strel. Bilo je četrt čez 9. uro, ko dospè na podnožje griča, na čegar vrhu je zidana cerkvica sv. Jurija. Pokanje možnarjev se je daleč po dolinah razlegalo. Velika množica kmetov je sprejela Sokolce pri cerkvi, kamor je prišlo tudi nekaj gospej in gospodičin iz Ljubljane. Po maši, pri kteri so Sokolci peli in med ktero so grmeli možnarji, se je zapelo še nekaj pesem in hajd proti Šujci po hribu v dolino, kjer so Dolinarjeva mati napravili prav okusen zajuterk. Tudi tu je bil „Sokol“ ravno tako srčno sprejet, kakor po vsi poti. Po malem počitku se je začelo napijati in ni se zabilo starega društva „Južnega Sokola“, kteremu je, žalibog, tako naglo odkljenkalo. — Iz Šujce se vrne društvo proti Viču popevaje in odzdravljaje ljudem, kteri so prišli ga pozdravljat. Že od daleč se je slišal strel, kteri je naznanjal prihod „Sokola“ na Vič. Godba se jim pridruži pred vasjo in tako je šlo veselo z godbo proti Ločnikarju, kjer je bilo društvo od velike množice srčno sprejeto in kjer je že tudi bilo precej prijateljev iz Ljubljane. Kosilo je bilo dobro napravljeno, postrežba nagla. Vse je bilo veselo in v najlepšem redu. Napitnice so se vrstile. Godba je godla in možnarjev pokanje ni nehalo. Vedno več se je nabralo ljudí, gospôde in kmetov. Vse je mrgolelo in komaj se je po zeló prostornem vrtu stopalo. Plesalo se je v sobani in na vrtu, pelo pa na več krajih. Tam je pozdravljal prijatel prijatelja, tù so se eni pomenkovali veselo pri mizi, drugi so sopet se sprehajali. Vse popisati, kar se je godilo, ni mogoče. Trobente glas zadoní „Sokolom“ na odhod in tudi vse drugo ljudstvo se vzdigne ž njimi. Fantje kmečki so navezali na palce velike šopke, iz kterih srede so sveče gorele, ter so stopili v prvo vrsto. Povsod so se slišali srčni pozdravi, kterim se je srčno odzdravljalo. Stopali so tako počeščeni Sokolci ponosni na povsod krasni sprejem, ponosni na tako lep izid izleta proti mestu, spremljevani od najmanj 1500 oseb, ktere so mu živa in gotovo glasno govoreča priča, da je ljubljenec naroda. Pot v mesto je bila enaka poti zmagovalca. — Pri stanovanji staroste-namestnika „Sokolci“ zakličejo „Na zdravje“ ter se razidejo in poslové od spremljevalcev. V najlepšem redu se je toraj izvršil prvi izgred Sokolcev, gotovo ga ne bo zabil nikdo, ki se ga je udeleževal.

— Ne bili bi omenili ne besede več o glasovitem pretepu v okolici Ješki, ako bi ne bili časniki „Triesterica“, „Pressa“, „Tagespošta“ v svojih popisih zvirali se tako, da smo siljeni na odgovor. Brez vsacega dokaza natolcujejo ti pisúni kar naravnost narodnjake in narodna društva, da so najeli „agente“, kteri so fante šuntali, jim pijačo dajali, po 2 gold. darila obljubili temu, kdor vloví turnarski klobuk, in sploh „organizirali“ napad. Natolcujejo se tudi osebe, da so bile tam, ko se je to godilo, akoravno so bile več pošt daleč iz Ljubljane in ne sramujejo se ti vražji pisúni celó našega župana oskrunjevati, ker mu ne vedó zdaj nič druzega podtikati! Obžalovati je le to, da take pisarije še celó nekaj poštenih ljudí za nos vodijo s temi lažmí. „Laibacherico“, kteri ni všeč, da smo mi omenili teh dogodeb, pa spominjamo na tako imenovano „Sokolovo pravdo“, in druge enake pripetljeje, ktere je ona na dolgo in široko obdelovala, pa se ni bala, da bi njeni opisi motili sodnika v preiskavi ali mu jo težili. Mi menimo, da mu take rečí po pravilu „audiatur et altera pars“ še polajšajo izvedeti pravo, za ktero gré edino. Omenjenim časnikom nasproti naj povemo, kar smo slišali mi — in kakor mislimo, iz gotovih virov. Ako se nam temeljito dokaže, da ni tako bilo, prekličemo

radi, ker nas ne vodi strast, ampak resnica. Trdim časnikarskim in ustmenim obrekam nasproti pa ne moremo in ne smemo molčati. — V današnjem listu preklicuje turnarski odbor, da niso streljali z revolverji; radovedni smo, ali se bojo preklicali tudi „Hirschfängerji“, „salva vita“ itd.? Saj prečuden je tak izlet na veselico! Dalje vprašamo deležnike turnarskega izhoda: ali ni nobeden zmirjal nekega voznika, ki je šel po dile iz J. v T., češ, da jim po všeči ne vozi? ali bi se ne bilo kaj hudega zgodilo, ako bi žandarji ne bili redú naredili in izrekli, da mož na pravem kraju vozi? Ali ni nobeden izhodnikov nekega iz K. vasí, ki je piskre peljal proti Ljubljani, ustavil na poti, ter mu očital, da se ni dosti ognil in ga tiral v Trzin? Mar ni res, da še le potem, ko se je pokazalo, da tudi ta mož se je ognil gospôdi, kolikor je bilo mogoče s težkim vozom, pustili so ga naprej, al zamudil je vendar po krivici dve uri? Ali je lepo in omikano to, da je nekdo mostnarja pahnil, ko je mostnino tirjal? Je li lepo in omikano to, da je nekdo blizo mosta pri prvi gostilnici ženo U. S. s palico po rami ubrisal in da je reva potem še s sabljo po glavi ranjena bila? — Ne vemo, kako bo mogoče zagovarjati to, da so se v tej gostilnici šipe pobile in se na vrate tolklo, če se vé, da so bili notri mirni ljudje, da so s sabljami sprejeli moža, kteri je iz gostilnice prišel, in jim gotovo, ko je bil v hiši, ni nič žalega storil. Zanimivo bo izvedeti, kdo je rekel fantom: ali boste imeli danes kaj korajže; kdo vse je tepel onega popotnega nemškega rokodelskega pomočnika? — Mi s tem nikakor ne mislimo zagovarjati nerednosti fantov, ktere marveč iz že objavljenih vzrokov zeló obžalujemo. Hoteli smo le nekoliko več luči prižgati o grdobnih pisarijah nemškutarskih časnikov.

— Da nemškutarske zagrizence ni sram, celó kolosalno svojo neumnost po svetu prodajati, kaže včerajšni „Tagespoštni“ dopis iz Ljubljane, ki z nekim „ponosom“ pripoveduje, da juristična družba, ki je imela unidan zbor, ni več hotla izvoliti župana gosp. dr. Costo za tajnika!! Mar pisún ne vé, da dr. Costa nikakor ni hotel več biti tajnik temu društvu in da se je že pred več kot pol letom odpovedal temu opravilstvu, delavnost prepustivši nemškim gospodom. Kaj pa je dr. Costa, in to že izprva, temu društvu bil, vidi vsak lahko, kdor primerja letopisne zvezke iz njegovega časa in sedanje. Slišali smo unidan, da se je nekdo zeló čudil, kako jetični so sedanji vezki.

— Ljubljanski „liberalci“ kolportirajo spet neko adreso, ki ima celó na Dunaj iti gospodu ministru dr. Giskri v roke. Če bo minister izvedel, da se ljudje za podpis te adrese koledvajo, kterim se še zapopadek tega pisma ne pokaže, pač bo lahko cenil vrednost take brklarije!

— Od turnerskega odbora nam je došla sledeča poprava: „V 19. listu „Novic“ od 20. maja t. l. je v sestavku, kteri zadnji izhod „ljubljanskih turnerjev“ omeni, rečeno, da so „med potoma sem ter tje tudi z revolverji streljali.“ Tem besedam nasproti se s tem konstatira, da nobeden strel ali sprožljej iz kakoršnega koli strelnega orožja, od kakega turnerjev, ki so pri tem izhodu se vdeležili, ni storjen bil.“

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Zbornica poslancev je pretekli teden obravnavala proračun državnih stroškov za letošnje leto in ga dovršila razun ene točke, to je, obresti za državni dolg, kterega se ni hotla lotiti, dokler se ne vé, kako se bo sklenilo o finančnih ministerskih predlogih, ki še zdaj niso prišli na vrsto, in o kteri je po dunajskih zeló vladinih časnikih velika zmešnjava in sicer taka, da niti zbornica še prav ne vé, kaj bode sklenila zarad novih davkov, niti ministerstvo ne vé, pri čem da je. Se vé, da podirati konkordat je bilo lahko in ploskanje liberalcev za to gotovo; al zidati zdaj Cislajtanijo na zdrave finančne noge, to je vse kaj druzega, in kdo vé, kdo bode zdaj ploskal. Proračunu letošnjih državnih stroškov in dohodkov pa se res že mudí, kajti polovica letošnjega leta bode kmalu pri kraji. Stroški so prevdarjeni na 332 milijonov in 24.043 gold., dohodki pa na 284 milijonov in 245.907 gold., tedaj zmanjka konec leta v državni kasi 50 milijonov in 778.136 gld. Zbornica je — razun gori omenjene točke — dovolila skor brez razprave vse, kar zahteva ministerstvo: za cesarjevo hišo 3 milijone in 420.000 gold., za državni zbor 427.000 gold., za državno svetovalstvo 52.000 gold., za ministersko svetovalstvo 90.000 gold. Ministerstvo notranjih oprav potrebuje 3 milijone in 275.000 gold.; ministerstvo šolstva in bogočastja 4 milijone in 900.000 gld. (pač ubogo malo za šolstvo, tako važno narodom avstrijskim memo tega, da vojaštvo državi vzame 73 milijonov!) Ravno tako ubogo malo je 616.300 gold., ki jih ministerstvo kmetijstva dobí za potrebo kmetijstva. Poslanec Plankensteiner primerja Avstrijo z druzimi državami in posebno s Francozko, kjer so enake okoliščine državnega dolgá in silni vojaški stroški, kjer pa se je 1866. leta vendar za kmetijstvo ohranilo 3 milijone in 570.000 frankov. Ministerstvo pravosodja potrebuje 9 milijonov in 21.784 gld., kupčijsko pa 12 mil. in 555.000 gld. itd. — Ko so v tej seji bile denarne potrebščine ministerstva za bogočastje in nauk na vrsti, je zahteval češki poslanec Banhans, naj se napravi na Českem za česko narodnost posebno, čisto česko vseučelišče; dr. Pajer je zahteval za laško narodnost svojo posebno pravno akademijo; a Luka Svetec je zahteval v imenu Slovencev, naj vlada v smislu §. 19 osnovnih drž. pravic skrbí, da bo tudi slovenska mladina priložnost imela, da se v viših učnih predmetih v svojem jeziku izobraži. Na to je odgovoril minister Hasner med drugim od besede do besede tako-le: Razodelo se je vladi nekoliko željá, na ktere vse mi bo mogoče ob enem odgovoriti. One se opirajo na zahtevo, v osnovnih državnih postavah izrečeno, namreč da se uresniči načelo, da so vse narodnosti ravnopravne, in da se nobena njih ne more siliti, da bi se jezika druge narodnosti učiti morala. Vladi je, to se samo razume, dolžnost, temu načelu na tanko, na vse strani pravično, zadostiti; napake v prejšnjih časih storjene, odpraviti, in gledati, da odslej vsem pravičnim željam zadovoli.

— Ministerstvo za nauk in bogočastje je ukazalo, da se vprihodnje v nobenih šolah več ne bojo konec leta delila dozdaj navadna šolska darila (premije).

Listnica vredništva. Gosp. F. J. M. v Pod: Prepozno došlo. Gosp. iz Podgadovca: Tudi, in gosp. Š. R.: Tudi drugi pot.

Žitna cena

v Ljubljani 23. maja 1868.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 6 fl. — — banaške 7 fl. —. — turšice 3 fl. 60. — soršice 5 fl. 30. — rži 4 fl. —. — ječmena 3 fl. —. — prosa 3 fl. 30. — ajde 3 fl. 80. — ovsa 2 fl. 10 — Krompir 1 fl. 80.

Kursi na Dunaji 26. maja.

5% metaliki 55 fl. 65 kr.	Ažijo srebra 114 fl. 65 kr.
Narodno posojilo 61 fl. 40 kr.	Cekini 5 fl. 55 kr.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.